

Številka: U-I-96/06-13

Datum: 14. 2. 2008

O D L O Č B A

Ustavno sodišče je v postopku za oceno ustavnosti, začetem na pobudo Zlatka Suljanovića, Ljubljana, ki ga zastopa Peter Skubic, odvetnik v Ljubljani, na seji 14. februarja 2008

o d l o č i l o:

1. Tretji odstavek 421. člena Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94, 70/94 – popr., 72/98, 6/99, 66/2000, 111/01, 56/03, 116/03 – ur. p. b., 43/04, 96/04 – ur. p. b., 101/05, 8/06 – ur. p. b., 14/07 in 32/07 – ur. p. b.) je v delu, v katerem določa, da se rok za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper odločbo iz četrtega odstavka 420. člena tega zakona šteje od dneva, ko je obdolženec prejel pravnomočno sodno odločbo, v neskladju z Ustavo.

2. Državni zbor je dolžan ugotovljeno neskladje odpraviti v roku šestih mesecev od objave te odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije.

3. Do odprave ugotovljenega neskladja se rok za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper odločbe iz četrtega odstavka 420. člena Zakona o kazenskem postopku šteje v skladu s četrтым odstavkom 120. člena tega zakona.

O b r a z l o ž i t e v

A.

1. Pobudnik navaja, da izpodbija 421. člen Zakona o kazenskem postopku (v nadaljevanju ZKP). Pojasnjuje, da je bil zoper njega odrejen pripor. Njegov zagovornik naj bi zoper pravnomočni sklep o odreditvi pripora vložil zahtevo za varstvo zakonitosti v roku osmih dni od prejema sklepa, šteto od dneva njegove vročitve zagovorniku. Zahtevo za varstvo zakonitosti naj bi Vrhovno sodišče kot prepozno zavrglo, pri čemer naj bi se sklicevalo na tretji odstavek 421. člena ZKP. Zatrjuje, da pomeni izpodbijana ureditev (tj. določitev roka, ki teče od dneva vročitve obsojencu, ne pa od zadnje vročitve) poseg v temeljne pravice obdolženca v kazenskem postopku. Navaja, da mora biti obdolžencu v skladu z 29. členom Ustave zagotovljena ustrezna obramba, kar vključuje tudi primeren rok in seznanjenost obdolženčevega zagovornika s pravnomočno sodno odločbo. Ker naj bi bil zagovornik kasneje seznanjen s pravnomočno sodno odločbo, naj bi se zakonsko določen rok za vložitev pravnega sredstva dejansko skrajšal. Pobudnik opozarja tudi na dejstvo, da je obdolženec praviloma prava neuka stranka, zato ne pozna svojih pravic in ni pozoren na štetje rokov. Obdolženi naj ne bi vedel, da se lahko vloži izredno pravno sredstvo. Glede na to, da je v priporu, naj bi bili njegovi stiki z zagovornikom omejeni. Po mnenju pobudnika bi bilo utemeljeno pričakovati, da se rok šteje od vročitve sodne odločbe zagovorniku. Pobudnik tudi navaja, da mu izpodbijana določba onemogoča vložitev izrednega pravnega sredstva, tj. zahteve za varstvo zakonitosti, oziroma mu onemogoča, da bi o utemeljenosti odločbe, s katero mu je odvzeta prostost, odločalo Vrhovno sodišče, čeprav gre za pravico, ki jo zagotavlja zakon.

2. Državni zbor v odgovoru zavrača očitke pobudnika o neskladju izpodbijane ureditve z Ustavo. Navaja, da je možnost vložitev zahteve za varstvo zakonitosti med kazenskim postopkom določena kot izjema in velja le za izrecno določene pravnomočne odločbe o odreditvi oziroma podaljšanju pripora. Pri postopanju v pripornih zadevah naj bi bila skladno z naravo pripora posebej poudarjena hitrost postopanja. Tako naj bi že 20. člen Ustave določal zelo kratke roke. ZKP naj bi določal, da se sme priprti pritožiti zoper sklep o priporu v 24 urah od ure, ko mu je sklep izročen, pritožbeni rok pa naj bi začel teči z vročitvijo priprtemu tudi v primeru sklepa o odreditvi pripora po prvem odstavku 207. člena ZKP. Tako v primeru izpodbijane določbe kot v navedenih primerih naj bi šlo za specialno ureditev začetka teka pritožbenega postopka glede na določbo četrtega odstavka 120. člena ZKP. Državni zbor meni, da je treba pri presoji, ali je osemdnevni rok od vročitve pravnomočne odločbe obdolžencu takšen, da zagotavlja primeren čas in možnosti za pripravo obrambe, upoštevati, da ima priprti v skladu s 74. členom ZKP pravico do neomejenega stika z zagovornikom, zato ga lahko pravočasno obvesti in mu izroči pravnomočno odločbo, da ta v zakonsko določenem roku vloži zahtevo za varstvo zakonitosti. Navaja, da se sme zahteva za varstvo zakonitosti vložiti iz omejenih razlogov, zato ni potreben daljši čas, saj gre za uveljavljanje kršitev, ki jih je priprti že uveljavljal v pritožbenem postopku. Po mnenju Državnega zbora ima priprti v roku osmih dni od vročitve pravnomočne odločbe dovolj časa in zakonsko zagotovljenih možnosti za pripravo svoje obrambe (da mu zagovornik sestavi zahtevo za varstvo zakonitosti), njegova morebitna pravna neukost pa ne more biti ustavno upoštevten razlog, da mu ne bi bilo treba skrbeti za svoje pravice. Državni zbor še navaja, da se ustavna pravica do pravnega sredstva iz 25. člena Ustave nanaša le na redna pravna sredstva, ne pa tudi na zagotavljanje izrednih pravnih sredstev.

3. Vlada v mnenju navaja, da pomeni tretji odstavek 421. člena ZKP, ki drugače ureja tek roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti, specialno določbo v razmerju do četrtega odstavka 120. člena ZKP. Zakonodajalec naj bi začetek teka rokov namenoma drugače uredil. Izjema naj bi bila uvedena tudi zaradi razmeroma dolgega roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti (tri mesece). Z uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 72/98 –ZKP-A) naj bi bil v 420. členu ZKP dodan četrti odstavek, ki naj bi omogočil vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper pravnomočno odločbo o odreditvi in podaljšanju pripora. Do uveljavitve Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 56/03 – v nadaljevanju ZKP-E) naj bi veljal trimesečni rok za vložitev zahteve za varstvo, z novelo ZKP-E pa naj bi bil rok za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper pravnomočno odločbo o priporu skrajšan na osem dni. Glede na to, da so po ZKP priporne zadeve nujne, naj bi bil rok treh mesecev neprimerno dolg. Vlada pojasnjuje, da pravna ureditev pripora ne omejuje stika zagovornika s pripornikom. ZKP in Pravilnik o izvrševanju pripora (Uradni list RS, št. 36/99 in nasl.) naj ne bi omejevala razgovorov zagovornika s pripornikom. Iz 25. člena Ustave naj ne bi izhajala dolžnost zakonodajalca, da poleg rednega pravnega sredstva zagotovi še izredno pravno sredstvo. Vlada meni, da je zakonodajalec začetek teka roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper pravnomočno odločbo o priporu iz upravičenih razlogov uredil drugače. Zato ocenjuje, da je pobuda neutemeljena.

B.

4. Pobudnik navaja, da izpodbija 421. člen ZKP, vendar iz vsebine pobude izhaja, da nasprotuje ureditvi v tretjem odstavku tega člena v delu, ki se nanaša na tek roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper pravnomočno odločbo o odreditvi ali podaljšanju pripora (tj. odločbo iz četrtega odstavka 420. člena ZKP).¹Svoj pravni interes utemeljuje z ustavno pritožbo, ki jo je vložil zoper sklep Vrhovnega sodišča št. I Ips 22/2006 z dne 26. 1. 2006. Ker je pobudnik vložil ustavno pritožbo zoper odločitev Vrhovnega sodišča, v kateri se je sodišče oprlo na določbo tretjega odstavka 421. člena ZKP, izkazuje pravni interes za oceno ustavnosti izpodbijane določbe.

5. Ustavno sodišče je pobudo sprejelo. Ker so bili izpolnjeni pogoji iz četrtega odstavka 26. člena Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 64/07 – ur. p. b. – v nadaljevanju ZUstS), je nadaljevalo z odločanjem o stvari sami.

6. Pobudnik zatrjuje, da je ureditev v neskladju z Ustavo, ker mu ne zagotavlja ustrezne obrambe in ker mu odvzema pravico, da bi o utemeljenosti sodne odločbe odločalo Vrhovno sodišče. S temi navedbami zatrjuje neskladje izpodbijane ureditve z 29. členom Ustave.

7. Ustava varuje pravico obdolženca do obrambe z zagovornikom. Po drugi alineji 29. člena Ustave (pravna jamstva v kazenskem postopku) mora biti vsakomur, ki je obdolžen kaznivega dejanja, ob popolni enakopravnosti zagotovljeno, da se mu sodi v njegovi navzočnosti in da se brani sam ali z zagovornikom. Ustavno sodišče je že večkrat poudarilo, da je s tem pravica do obrambe z zagovornikom in ne le pravica obdolženca, da se brani, po Ustavi razglašena za eno temeljnih ustavnih pravic, strokovna pomoč, ki jo lahko nudi le zagovornik, pa za eno od jamstev, ki jih daje Ustava obdolžencu v kazenskem postopku zato, da mu zagotovi uresničevanje drugih ustavnih pravic.²

8. Postavitev zagovornika priprtemu je obvezna. V skladu z drugim odstavkom 70. člena ZKP mora imeti obdolženec zagovornika pri postopku po 204.a členu tega zakona in ves čas, dokler traja zoper njega odrejeni pripor. Z obvezno obrambo se upravičencu nudi strokovna pomoč zagovornika in s tem zagotavlja ustrezno procesno ravnotežje med strankami. Če ima obdolženec zagovornika, vroča sodišče sodne odločbe obema. Rok za vložitev pravnega sredstva teče v takem primeru od zadnje vročitve (četrti odstavek 120. člena ZKP). Izpodbijana ureditev iz tretjega odstavka 421. člena ZKP odstopa od te splošne določbe. Da gre v obravnavani zadevi za posebno ureditev, kaže tudi primerjava z ureditvijo v pritožbenem postopku.³

9. Z novelo ZKP-E je zakonodajalec določil osemdnevni rok za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper pravnomočno odločbo o odreditvi in podalšanju pripora ter s tem spremenil prejšnjo ureditev, po kateri je tudi v takem primeru veljal trimesečni rok. Tretji odstavek 421. člena ZKP, ki drugače od splošne ureditve (po kateri teče rok za vložitev pravnega sredstva od zadnje vročitve), določa, da teče rok za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti od vročitve pravnomošne odločbe obdolžencu (ne glede na to, kdaj je bila vročena zagovorniku), omejuje učinkovito uveljavljanje pravice do obrambe. Zaradi kratkega roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper priporni sklep lahko rok za vložitev pravnega sredstva poteče, še preden je odločba vročena zagovorniku. Vročitev sodne odločbe zagovorniku še pred iztekom roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti pa v taki ureditvi ne zagotavlja, da bo imel zagovornik dovolj časa za preučitev sodne odločbe in za argumentiranje svojih stališč. Tudi ob upoštevanju pravice zagovornika, da si z obdolžencem prosto in brez nadzorstva dopisuje in govori (74. člen ZKP), ni mogoče govoriti o enakih dejanskih možnostih za sestavo in vložitev pravnega sredstva, če se rok za vložitev pravnega sredstva šteje od dneva, ko je obdolženec prejel pravnomošno sodno odločbo. Te ugotovitve ne more omajati niti dejstvo, da lahko priprti sam naveže stik z zagovornikom, saj kot praviloma prava neuka stranka ne bo seznanjen z možnostjo vložitve izrednega pravnega sredstva, ki omogoča presojo najvišje sodne instance. Če obdolženec, za katerega je določena obvezna obramba, zaradi teka roka za vložitev izrednega pravnega sredstva ni deležen strokovne pomoči zagovornika, ni mogoče govoriti o učinkovitem varstvu obdolženčevih pravic. Zato pomeni izpodbijana ureditev poseg v pravico do obrambe iz 29. člena Ustave.

10. Ustavno sodišče mora zato odgovoriti na vprašanje, ali je takšen poseg dopusten. Na podlagi tretjega odstavka 15. člena Ustave je mogoče omejiti človekove pravice le v primerih, ki jih določa Ustava, ali zaradi pravic drugih. Po ustaljeni ustavnosodni presoji je mogoče omejiti človekovo pravico in temeljno svobščino, če je zakonodajalec

zasledoval ustavno dopusten cilj in če je omejitev skladna z načeli pravne države (2. člen Ustave), in sicer s tistim izmed teh načel, ki prepoveduje prekomerne posege države (splošno načelo sorazmernosti).

11. Cilj izpodbijane ureditve, tj. izvedba postopka brez nepotrebne zavlačevanja, naj bi izhajal iz narave pripora in s tem povezane potrebe po hitrem postopanju. To so razlogi, ki jih v svojem odgovoru navaja Državni zbor. Temu pritrjuje tudi zasnova postopka odločanja o priporu (kratki roki za procesna dejanja) in dolžnost vseh organov, ki sodelujejo v kazenskem postopku, da v pripornih zadevah postopajo posebno hitro (drugi odstavek 200. člena ZKP). Po presoji Ustavnega sodišča je zakonodajalec z določitvijo drugačnega teka roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zasledoval ustavno dopusten cilj. V nadaljevanju je treba zato oceniti, ali je poseg v skladu s splošnim načelom sorazmernosti.

12. Obravnavani ukrep zakonodajalca je nujen in primeren za doseg zasledovanega cilja, vendar izpodbijana določba ne preostane preizkusa sorazmernosti v ožjem smislu. Pri presoji sorazmernosti v ožjem smislu je Ustavno sodišče tehtalo potrebo po določitvi drugačnega teka roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper pravnomočno odločbo o odreditvi in podaljšanju pripora s težo posega v pravico do obrambe z zagovornikom. Zakonska ureditev šteje položaj priprtega za tako poseben, da mu ves čas pripora zagotavlja obvezno obrambo. V tem primeru je šele obvezna obramba tista, ki omogoča uresničitev ustavne pravice iz 29. člena Ustave in ki daje zadostno jamstvo za pošten postopek. Poglavitni cilj takšne ureditve je v izboljšanju procesnega položaja obdolženca. Ta cilj zasleduje tudi splošna določba četrtega odstavka 120. člena ZKP, po kateri se rok za vložitev pravnega sredstva šteje od zadnje opravljene vročitve. Nezmožnost priprtega za lastno obrambo, ki se v primeru obvezne obrambe predpostavlja, zahteva najmanj to, da ima njegov zagovornik enake dejanske možnosti vložitev zahteve za varstvo zakonitosti. Ker sme pripor trajati le najkrajši potreben čas, mora biti postopek odločanja zasnovan tako, da omogoča hitro sprejemanje odločitev in njihovo preizkušanje na višjih instancah. Vendar to ne more odtehtati takšnega posega v pravico do obrambe. Po navedenem Ustavno sodišče ugotavlja, da je teža posledic ocenjevanega posega nesorazmerna z vrednostjo zasledovanega cilja.

13. Glede na navedeno je tretji odstavek 421. člena ZKP v delu, ki se nanaša na tek roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zoper odločbo iz četrtega odstavka 420. člena ZKP, v neskladju z 29. členom Ustave. Ker gre za položaj iz prvega odstavka 48. člena ZUstS, je Ustavno sodišče sprejelo ugotovitveno odločbo in določilo zakonodajalcu za odpravo ugotovljene neskladnosti rok šestih mesecev (1. in 2. točka izreka).

14. Na podlagi drugega odstavka 40. člena ZUstS je Ustavno sodišče določilo način izvršitve odločbe (3. točka izreka). Z njim je za čas, dokler zakonodajalec ne bo odpravil ugotovljenega neskladja z Ustavo, uredilo način računanja roka za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti, s katerim bo v postopku omogočeno učinkovito varstvo pravic obdolženca.

C.

15. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi 48. člena in drugega odstavka 40. člena ZUstS ter tretje alineje tretjega odstavka 46. člena Poslovnika Ustavnega sodišča (Uradni list RS, št. 86/07) v sestavi: predsednik Jože Tratnik ter sodnica in sodniki dr. Janez Čebulj, dr. Zvonko Fišer, mag. Miroslav Mozetič, dr. Ciril Ribičič in dr. Mirjam Škrk. Odločbo je sprejelo s petimi glasovi proti enemu. Proti je glasoval sodnik Fišer.

Jože Tratnik l. r

¹ Tretji odstavek 421. člena ZKP se glasi: "Obdolženec, zagovornik in osebe iz drugega odstavka 367. člena ZKP smejo vložiti zahtevo za varstvo zakonitosti v roku treh mesecev oziroma osmih dni, če gre za odločbo iz četrtega odstavka 420. člena ZKP, od dneva, ko je obdolženec prejel pravnomočno sodno odločbo. Če zoper odločbo sodišča prve stopnje ni bilo pritožbe, se ta rok šteje od pravnomočnosti te odločbe."

² Tako Ustavno sodišče v odločbi št. Up-143/97 z dne 19. 6. 1997, OdlUS VI, 179, in v odločbi št. Up-293/97 z dne 12. 2. 1998, OdlUS VII, 101.

³ Po prvem odstavku 366. člena, drugem odstavku 400. člena, tretjem odstavku 443. člena in prvem odstavku 485. člena ZKP se smejo upravičenci pritožiti v roku, ki teče od vročitve prepisa sodbe oziroma sklepa.